

ՔԱՐՁԱՐԱՆ ԵՄԻՐՔ

Կոստանդնուպոլիս, 30 Մարտ:

Իարձրագոյն Մտեանը ու Եւրոպայու դեսպանները Սերվիայի գործքին վրայոք կրպարապին: Ստոր Պուզնէֆի Ե. Ս. Սարիմ էֆէնտիին հետ վերջին անգամ ըրած խօսակցութենէն ՚ի վեր է որ աս գործքը շատ ծանրըցաւ, բայց առջի անգամներուն պէս խառնըշտըկած է: Ուստիայի պահանջներունքնէրը ճիշտ եղանակով մը որոշեցան ու ալ երկարութիւն չի մնայ համարձակ խօսելու: Եսանկ մէկ վտանգաւար երկրի մը վրայ եղած գործքը նոր ճամբու մէջ մտաւ, որու սկիզբը գուցէ աւելի ներթափանց ըլլայ բայց վերջը խիստ ապահովութեամբ է, ու վտանգաւոր պարագաներէն ազատ է, որ ուրիշ կարգ մը բռնելու ըլլային նէ անշուշտ կը պատահէր: Հիմակ Ե. Ստեանը աս բռնած եղանակին վրայ ինչպէս որ կը կարծենք, շատ ուրախ է:

Վերջապէս դեռ որոշուեցաւ մը չեղաւ, բայց Մտեանը ինչպէս որ կը կարծուի, քանի մը օրէն հոքը պատասխանը կուտայ: Երեկ մեծ խորհուրդ մը եղաւ Ե. Ստեանը, ուր տեղ քննութիւն ըրին երկար ժամանակ թէ ինչ կերպով հաճելի որոշուեցաւ մը ընեն, ու կը ցածնուն չափ Ստեանի պահանջներունքնէրը Ե. Մտեանին հետ յարմարեցնեն: Գեոմարդ չի գիտեր ինչ որոշուեցաւ ընելին աս արտաքին կարգի ժողովին մէջ, բայց կը կարծենք թէ բոլորովին խաղաղութեամբ մը վերջացնելու վրայ էր: Թէ որ պարագաներուն զօրութիւնը, ու անխոհեմութեամբ աս դիպաւները Սերվիայի մէջ ծագելը չի թողուցին Մտեանին որ աւելի մտադրութեամբ

կարգի դնէր աս գործքը, (որն որ անանկ կը պահանջէր պարագային ծանրութիւնը ու դժուարութիւնը). Թէ որ Ե. Ստեանը խաբուեցաւ նէ զանազան իրոց ու քանի մը մասնաւոր պարագաներու վրայ, որոնք աս գործքին կը վերաբերէին, ալ հիմակ գիտէ ինչ ընելիքը. մտքը դրած է ու քաջալերութիւն ալ ունի իր ճշմարիտ շահուն յարմար սեպած որոշուեցաւ ընտրելու:

Ննցած շաբաթ օր արտաքին կարգի սուրհանդակ մը հասաւ Մտեանի դեսպանին Վնտրայի նամակներով: Եսանկ օրը Մտեանի առաջին թարգմանը Ե. Ստեանը գնաց Ե. Ստեանը Սարիմ էֆէնտիին իմացը ներու, ու կը սկսի թէ Սերվիայի գործքին համար խօսակցեցան: Եսանկին չիմացեցաւ թէ ինչ գրեւծ էր Մտեանի, բայց կը կարծուի թէ բարեկամական նամակներ էին:

Ե. Ստեանը Վնտրայի գաղղիացոց թագաւորը ուղղելով Ե. Ստեանի համար (սամանեան ինքնակարգի կենդանագիրը ունենալ, թէ վիճիք պէ՛յ երկտասարդ պատկերհանը որ փարեզ սովորեցաւ աս արհեստը, մէկ տարիէն ՚ի վեր է կաշխատէր աս կենդանագիրը նկարել ոտքի վրայ. հիմայ լրմննալով Ե. Ստեանի համար Վնտրայի թագաւորին պիտի խրկուի, որն որ Վնտրայի թագաւորին մէջ պիտի պահէ: Սերվիայ շրջանակին (չէր չի վէ) լրմննալուն կը պատուի որ փոխընդոյն մէջ կը շինուի, ու կը սկսի թէ ծանրագին զարգելով պիտի զարգարուի:

Սամի փաշան՝ որ Ե. Ստեանի համար Վնտրայի մէջ

Մտեանի կողմէն է կամ է, անցած շաբաթ Ե. Ստեանի համար Վնտրայի ներկայացաւ, որ մեծ մարդասիրութեամբ ընդունեց զինքը: Եսանկ պաշտօնատարը մէկ երկու օրէն Պուզնէֆի շրջանակով Մտեանի պիտի գառնայ:

Օսմանեան նաւատորմին (տօնանմա) նաւատորմներուն թիւը քիչցուցին: Ննցած շաբաթ 4000 մարդոց ճամբայ տըւին, ու մինակ 6000 հոգի մնացին:

Ե. Ստեանի համար Վնտրայի մտքը ունի Պէշք գաշու պալատը շինել տալու նոր ձեւով մը: Եսանկ նոր պալատին գծագրութիւնը (բէսով) որ արքունի ճարտարագետը շրջապէս է, հաւնուած է. ու կը սկսի թէ առանց ժամանակ անցնելու շինելու ալ ձեռք պիտի գարնեն:

Ստեանը դեսպանը անցած շաբաթ օր Ե. Ստեանը Սարիմ էֆէնտի արքունական ատենի առաջին թարգմանին մէկ տուփ մը խրկեց անգամանակներով զարգարեւած, որն որ Ե. Ստեանը Սերվիայոս ինքնակարգ շնորհեց աս պաշտօնատարին իր խոհեմութեամբ ու խաղաղասէր բնութեանը համար, որ Վնտրայի իշխանը ընտրուած ժամանակը ցըցուց:

Ե. Ստեանը առուտուրի ու բարեկամութեան գաշնադրութիւն մը հաստատեց Ե. Ստեանը. փորդուկալի թագաւորին հետ Ե. Ստեանը Մտեանի համար Վնտրայի օսմանեան դեսպանին ձեռքովը:

Վնտրայի մեծ խորհուրդին կը կարգուեցան խորհրդարանին յանձնեց որ ճամբաները կարգի դնելու ու շտկելու հոգ տանի, որ խիստ հարկաւոր են երկարագործութիւնը ու առու-

ՔԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԻՒՄԻՆԻՏՐԱԿԱՆ

ՃԻՒՊՊԱԼԻՒՆ ԿՐԱԿԸ (շարունակութիւն և վերջ):

Հիմակ դառնանք կրակին բռնած ճամբուն որ կը թռնէր էր Բըրք տիրէկ ըսված թաղին. հոն ամմէն բան միտիւր դարձունեցն ու առջի կրակին հետ միանալէն հտու (վան զի այս վերի պատմածնիս Եղաճըրի տընէն ելածն էր), երեց երկու հազուտ փաշան, Ե. Ստեանը, Վնտրայ փաղարին, մինչև Մեզլէսանէի ու Սերվիայի գուրը:

Բայց տե՛ս սամաթիացոց անտանելի վշտաց ցաւը, որոնց տառապանքը կը ինտպատիկ եղաւ. ինչու որ քիչ մը առաջ հոն շատ տներ երած ըլլալով՝ սկըսեր էին նորէն շինել, որը լըմընցեր էր, որը դեռ կիսկատար էր, որն ալ նոր սկըսվեր էին շինվելու. հիմակ այս անսանձելի պատիժ պատուհաս կրակը կատղած գազանի պէս վաղեց հոն, լափեց ամմէն գտած շէնքերը որոնց հետ էր սուրբ Գեորգայ հայոց եկեղեցին, ու հողոյն հետ հաւասար

ըրաւ ամմէն ալ: Եսանկ կողմի յունաց եօթը եկեղեցիներէն մէկ հատը միայն ազատեցաւ որ յանուն Ստեանի Մտեանի շինված է և կը կոչուի Պէշքի քիւրտ քիւրտէ: հոն ամբողջ յունաց թաղ մըն ալ գրեթէ բոլորովին ջնջեց. միայն Կառլ գափուի մօտ եղած քանի մը ծովեկերեսայ տներ ու պարիսպին ներսի գին ալ քանի մը տներ ազատեցան:

Եսանկ Մտեանի պատուհասը այն տեղի լանաւորձակ ծովածոցը բովանդակ սրբելէն ետև որուն սաստիկութեանը գեմ մարգկային կարողութիւնը ճար մը չէր կըրնար ընէր, գնաց հասաւ մինչև բարձրաշէն հասարակ Եսանկի խուլէն ու հոն իրեն յարմար նիւթ չի գտնալով երկու, ու այն աշտարակներուն մէկ քանին ալ խախտելէն ետև վերջապէս դարդեցաւ:

Եսանկ կրակիս սարսափելի պատուհասը ամբողջ 64 ժամ քըշեց որուն կարմրութիւնը երկնքին զարնելով, հեռուար երկիրներէ կերեար, և որովհետև ջրի ճամբաներուն կապարներն ալ (խուռչիներն ալ) գետնի տակ հալած ըլլալով աւերեր էր բոլորովին, ու արդէն ամբողջ մէջ ալ ըլլալով՝ ջուրը սակաւագիւտ էր, թողուցին այս ապականիչ կրակը ինքնիշխան քայելու ուր որ ու-

զէր, որուն որպիսութիւնը և կամ տըված անգարմանելի վնասները մէկիկ մէկիկ պատմել անկարելի է: Եսանկ նկարագրել ահուկ տեսարանը որ կը ձևացընէին այն ծխաշունչ աւերակները. ընդարձակ միջոցներու մէջ զիջված էին քարերը հողերը ու միտիւրները, որոնց մէջէն դուրս ցցուած դեռ կը ծխային միլիոնաւոր հրացեալ փայտերու կտորվանքը: Եսանկ պալատներ, տուններ, եկեղեցիներ, մզկիթներ, խաներ, բարձրներ, խանութներ, գործարաններ և այլն, ամմէն ալ աներևոյթ եղանակով մեղքընալու տեսարան, կը կարգուեցաւ մէջ մը Ստեանի Մեզլէսանի մանաւանդ Վալէի մզկիթը գեղեցիկ ճարտարութեամբ շինված ահագին մարմարիտներով ու սըրբատաշ քարերով ու լայն պատերով, այսու ամմէնայնիս այս շէնքերը որոնց ընդարձակութիւնը ու հաստատութիւնը թողունէին պիտի գանձը իրենց տեղը իբր պղնձէ լեռան մը պէս, անանկ երեցան որ նորոգութիւն չէին ընդուներ, և այն մարմարիտներն ալ երկրով կիր (քիւրտէ՛) դարձան, որն ալ ճամբուտելով կտոր կտոր եղանակով որ հաստը երկաթեայ վանդակները (տե՛մի բաւմախընները) ելան իրենց տեղէն, ոմանք ալ ծըռմըռկեցան ու ոմանք ալ կտորտեցան: Պտորտեցաւ ալ վնասերը

տուրը ծաղկելուն : Ըստ առաջարկութիւնը որ խորհրդարանին մէջ եղաւ կը յուսանք թէ գլուխ կելլայ երկրագործութեան արկղը (քասա) հաստատուելէն ետքը : որուն վրայ կը զգուցւի :

— Կառավարութիւնը կիմացընէ հասարակութեան թէ որու քով որ հին սէհիմ կայ նէ, տանի եկամտից պաշտօնատարին տայ : որ անոր տեղը նորը առնէ առաջիններուն ունեցած շահերովը : Թէ որ ասոր դէմ կեցող զանաւի նէ րեպիլէ վիլէլ ամսուն մէջ հին սէհիմ ունեցողները շահը պիտի կորսնցունեն : Ըստ հին սէհիմները փոխելու ատենը կառավարութիւնը թուղթէն աւելի ստակ կուտայ : կերևի թէ միտքը ան է որ աս արժեքները քիչ քիչ վերցընէ :

Վարել 5 :

Նորին Սեհիմութիւնը այսօր Պէյլէր պէյլի պալատը գնաց : ուր պիտի անցունէ աս տարվան ամառը :

— Արքունի վառօդապետ մեծապատիւ Տատեան Պողոս աղան արգէն կատարեալ առողջութիւն լստանալով իր երևելի պաշտօնին հարկաւոր գործօցը վրայօք զբաղեալ է :

— Ն. Սեհիմութիւն Սամի փաշան երեկ չէ առջի օրը եգիպտական Պուլաք շոգենաւով Ղեքսանդրիա գնաց :

— Ռուսիայի շոգենաւը Սիւաչ հիմակ պիտի մեկնի ասկից (տէսա երթալու համար) : Սեհիմութիւն Մ. տը Պուզընէֆ ուսաց դեսպանին նամակներովը :

— Հինգշաբթի դիշեր Խասագիլ կրակ եղաւ : բայց շուտով մարեցին . առջի օրն ալ Պէյլի Ղեքսանդրիա հին պալատին մօտերը տուն մը բռնկեցաւ բայց ժամանակին հասան դրացիները ու նոյն տունն ալ ազատեցին :

Ըստ օրերս կառավարութիւնը գիր մը առաւ Ն. Սեհիմութիւն Վեճիպ փաշային Պաղտատու : որ կը հաստատէ նոյն գաւառին մէջ պատահած անցքերը և թէ հիմակուհիմ ամմին տեղ խաղաղութիւն ու հանգարտութիւնը կը լսիրէ :

Ըստ գիրը բերող թաթարը՝ Վամիք փաշան տե-

ամմէն դիդ, որիչ բան մը չես տեսներ բայց միայն երած ու թաղված դիակներ աւերակներուն մէջ, բոց ու ծուխ, վայնասուն, լաց ու պոռչալուք : Աղորմելի ծնողները ապշած ու շուարած այսչափ թշուառութիւնէն, իրենց զաւակներուն ձեռքէն քաշկուտելով խնթիպէս կը վազէին . այրերը կատաղութեան կսկիծով գինովցած կը հրէին կամ կը բռնէին արտօնօք իրենց ամուսինը . կնկտիք ալ խենթի պէս կը քաշէին աւերակներուն մէջէն յուսահատեալ երկինին կամ զաւակնին : Հաւատարիմ ծառաներն ալ հեւարով կը վազէին իրենց հիւանդ տիրվտանքնին շալկած : Հոգի կանայք կը մարեին և կամ կը վիճէին ու կիցային փողոցներուն մէջ . և շատ կիսամեռ մարդիք ոչ միայն դուրս կը փախչէին տներէն, այլ նաև պարագ տեղը կը ցատկէին պատուհաններէն կամ տանիքներէն՝ փախչելու համար սուկալի բոցէն որ ամմէն կողմէ դիրքնը կը հասլածէր : Միջ կրնայ պատմեր ո՞վ կըրնայ երևակայեր փախչողներուն խառնաշփոթ ու սարսափելի աղաղակները, որոնց կամ մէկ դին երած, կամ իր ընտանիքնին և կամ զաւակներնին կորսնցուցած էին . ու հեծկըտանքները ու տքալը անոնց որոնք շուտով չի մեռնելով՝ փողոցները կամ կրակախտն աւերակնե-

սեր է Պասարայի ճամբուն վրայ . ուստի կը կարծուի որ ինչպէս հիմայ Պաղտատ հասած է Ն. Վարան կողմանէ խրկուած աս պաշտօնատարը :

ԵԳԻՊՏՈՍ

Ղեքսանդրիա, 26 Մարտ :

Պաղղիական շոգենաւով ապրիլի 2 ին պիտի հասնի հոս Մ. Սաղիմանդօն (որ Վանդունի ընդհանրական հիւպատոս անանեցաւ Վաղղիայի կառավարութեան) ու անմիջապէս Սուէզ պիտի երթայ : անկէց ալ անգղիական շոգենաւով կալիպազանցելու է :

Հեռագրութեան (դէլէկրաֆ) հիմայ իմացանք որ կալիպազային շոգենաւ մը հասեր է Սուէզ 36 ճամբորդով : Թէ որ հարկաւոր լուրեր բերած է նէ Սիկլով Ղեքսանդրիա պատերազմական շոգենաւը՝ որ աս նաւահանգիստն է, անմիջապէս Մարաքա պիտի խրկուի : Կարելի է որ Չինի ու Ղեքսանդրիա մէջ եղած զաշնադրութեան գիրը բերած ըլլայ : որն որ Չին նաստան խրկուած էր որ կայսրը ստորագրէ :

Սուէզիական գործքերը դեռ մի և նոյն վիճակի մէջ են . հասարակաց աճուրդը քանի մը վաճառմունքներ եղան : բամբակը՝ 7 ք թալէուի, մէկ մաս մըն ալ ցորեն ծախեցաւ :

Պահիլի նամակները կը ծանուցանեն թէ Ն. Վարձրութիւն Ղեքսանդրիա իշխանը Սիկլով Ղեքսանդրիա մէջ ճամբորդութիւն ընելէն ետև աս մայրաքաղաքը զարձնէր է : ու կը պատրաստուի եղեր Վարձրեանի երթալու Սուէզի ճամբայով :

ՄԱԿԵՏՈՆԻԱ

Սելանիկ, 1 Վարել :

Տերութեան հրամանով Ն. Սեհ. տեղոյս կառավարչը տասանորդները (էօշիւր) ծախեց : որոնց գումարը անցած տարվոյնէ քիչ մը աւելի եղաւ :

Պունդ մը ալքանացի դրբեր 1800-2000 հոգի որ Ղեքսանդրիայի մօտերը կը կենային, ճամբայ ելան Նիշ երթալու :

ուն մէջ կամաց կամաց կը խորովէին : 1)

Ղեքսանդրիա կրակին մէջ երկու ու մուտն խրկուող մարդիք ու կենդանիներն ալ . վասն զի բաց ՚ի Վալէի ու Սուլթան Մեհմէտի մղկիթներուն մէջ երկուներէն որ վերը գրեցինք, ամմէն տեղ գտնուեցան կրակին անհամար զոհեր երկ մարդ, կնիկ մարդ ծերեր ու տղաքներ որոնք փողոցներուն մէջ սեցած ածուխ պէս մէկը մէկու վրայ անձանաչ դիզվեր էին, մայրերը տղաքնին գրկած, հայրերն ալ զաւակնուն ձեռքէն բռնած մէկ տեղ ածուխ դարձեր էին, ոմանք ալ շուարած ըլլալով իրենց զաւակները կրակին մէջ թողուցած՝ ճորով կրցեր էին ինքզինքնին ազատել : Տերութիւնը ասոնց

1) Հասարակաց պատուհասը հաւասարացուցեր էր ամմէն աստիճանէ եղող մարդիքները . հարուստն ու աղքատը մեծն ու պզտիկը մի և նոյն թշուառութեան մէջ գտնուեցան : Արշափ մեծատուններ որչափ ազնուականներ, խաթուններ, համեստ աղջիկներ բռնադատուեցան օգնութիւն խնդրելու պիտաւ անարգ մարդոցմէն ու համբերել անոնց զգուշի ընկերութեանը և երբեմն ալ նախանձիկ փախաղի կտոր մը մուրացված հացին :

Մօտերս սաստիկ երկրաշարժութեան ցնցումներ ըլլալով Տրամայի ու Տեմիւրհիսարի գաւառներուն մէջ, քանի մը վնասներ պատճառեցին :

Երեկ չէ առջի օրը հարաւային հովը սաստիկ փչելով կօկէզ մը ցամաքը զարկաւ : ու ցուկանաւ մը (մալունա) ընկղմեցաւ : ածուխով լեցուն : Նարեքաղութեամբ շուտով դադարեցաւ մըրիկը :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՍԻՔԻՔ

Ն. Վ. Վ. Վ.

Ստենտարտ օրագիրը կրէ թէ, Ն. Սեհիմութեան Ղեքսանդրիա թագուհին ու Ղեքսանդրիա իշխանին զարմանալի հովանոց մը (չէմիլիէ) ցրցուցին մօտերս : Ղեքսանդրիա շինուած . որն որ Ղեքսանդրիա (Ս. մանեան դեսպանը ընծայ խրկելու է Ն. Սեհ. Սուլթան Ղալիլ Մեհմէտ ինքնակալին : Ղ. յս գեղեցիկ հովանոցը՝ որ 500 լիբէ սթէնլին շինեցաւ, վրան ոսկեթել ագնիւ կերպասով (աղլա) ծածկուած է, որն որ յատկապէս շինեցին : Մեջի գաւազանը և ուրիշ ինչ մետաղ որ կայ վրան, բոլորն ալ զուտ ոսկի է . գաւազանին վրայ ծածուկ բացուելու տեղ մը կայ, որ պէսպէս ծանրազին բաներ կը պարունակէ . ոսկեղէն ժամանակաչափ գործիք մը, ժամացոյց արևու և կարկին ընտիր փայլուն անդամանդ բեհուով մը որ խիստ պատուական է, Չերմաչափ, ժամացոյցի բալլէք, զմել մը երկու բերնով, մէկ սանտը, մէկ քչփորիկ, զարդարուն տուփ մը որ կը պարունակէ մատիտակիրը, ու 25 փոքրիկ մատիտ : Գաւազանին մէկ մասին մէջ կայ նաև հայելի մը ոսկի շրջանակներով . պատեանքը (գուպուր) վրան շատ գեղեցիկ քանդակով՝ դիտակի տեղ կը ծառայէ : ընտիր խոշորացոյց մը ու երկրորդ խոշոր վակ մը անցունելով՝ որ ասոնք ալ մէջն են :

Թայմը օրագրութեան մէջ կը կարգադրուի : Կուստէյուրի մեծ շարժէն քառսունը ու թ ժամ առաջ, զարհուրելի փոթորիկ մը եղաւ Սանջի կողմերը ու քանի մը ժամ քրչեց . ան տոներն ձուն եկաւ Ղեքսանդրիա : Վիտիտիա : Նախանտա, Վաղղիա և

ամմէն ալ ժողովել տալով՝ գաղտուկ թաղել տրվաւ առանձին տեղ մը իրեքը չորսը մէկ տեղ :

Իսկ Սամաթիայու բնակիչները քաղքին մէջ իրենց բնակարան չի գտնալով՝ դուրս ելան քաղքէն, բաց տեղը բնակեցան անօթի ու ծարաւ որովհետև հացածախներուն խանութները ու ջաղացքները մեծ մասը երած ըլլալով՝ սով ինկեր էր . տղայոց լացը ու ծնողաց ալ սրտին մորմոքը իրենց կիսամեռ զաւակներնուն տալու ուսեկը չի գտնալուն համար, քարերը կը լացընէին . այս աղէտը քչեց մինչուկ որ բնակութեան տեղ գտան քաղքին մնացորդին մէջ կամ շրջակայ գեղանքը :

Իայց ոմանք տուն չի գտնալուն համար կամ ծանր վարձք չի կրնալ տալուն համար, կրակին տխուր աւերակներուն մէջ, խրճիթներու մէջ կամ վրանի տակ և կամ բաց տեղերը բնակեցան ու ամիսներով հոն կեցան արևէն ու անձրևէն տառապելով . իսկ գիշերն ալ անըզգամ մարդոցմէն անհանգիստ ըլլալով :

Իսկ գեղերուն կամ արուարձաններուն բնակիչները կամ անոնք որ տուններնին ազատեր էր քաղքին մէջ, բոլորովին խղճմտանքնին մէկ դի դրին . վասն զի երբոր այն դուրս մնացող ողորմելիները կերթային կը պաղա-

ընդունում , ու բարեխառնութիւնը արտաքոյ կարգի փոփոխութիւններ ունեցաւ :

Աստուծոյ սկիզբէն ՚ի վեր շատ կերպ օգտուելով իր անհատական զորութեամբ , որոնց կարգը համարել պէտք է նաև իշխան լեռան բռնկիւղձ յունկար ամուռ մէջ :

Թեմզ գետին մէջ հինգ հարուրէն աւելի նաւեր կան հիմակ զանազան ազգերու , որոնք պատճառ պիտ' որ ըլլան անշուշտ որ քանի մը ատենէ ՚ի վեր մեր անգործ մնացած բանւորներն ալ բանելու ըսկընին :

Ն . Բարձրութիւն կոտանդին մեծ գուքը Ռուսիայի կայսեր երկրորդ որդին , որ ծովային զօրաց մէջ կրճաւայէ , մօտերս Ղնտրս պիտի գայ :

Չինի կառավարութեանը երրորդ անգամի վճարած ստակն ալ Ռուսիայի հասաւ . ու գանձատան գործակալներէն իրեք հոգի գային որ աս ստակը փոխանցը բերեն :

ԱՍՏՐԻԱ

Ասկից ետև աւստրիական շոգենաւերը ալ աւելի երթելու իրեն պիտի ընեն արևելեան նաւահանգիստները : Ինչչան հիմայ տանըհինգ օրը անգամ մը Պօլիս կերթար իրենտու շոգենաւը . բայց մօտերս պիտի սկսի շաբաթը անգամ մը ընել աս ճամբորդութիւնը :

Այսի ընկերութիւնը՝ որ արդէն տասերեք շոգենաւ ունի , երկու հատ ևս սկսաւ շինել տալ իրենտու նաւարանը որոնք մեկալներէն շատ մեծ են : Հասարակօրէն կը շինուի որ յիշեալ ընկերութիւնը՝ իրենտու ու Վիէնայի մէջ ալ ուղղակի երթելու իրեն մը հաստատէ :

ՀԱԿՏ

Բարեխառնութեան համար հաստատուած գովելի ընկերութիւնները միշտ շատնալու վրայ են աս երկու

տէին ու ըսով կրննորէին որ իրենց տանը մէկ քունձը կամ շտեմարան ըլլայ կամ բակ և կամ ներքնատուն (մաղազ) շնորհն բնակելու իրենց ընտանիքներովը որ պատասխարկին արտաքին վտանգներէն , արհամարհելով դուրս կրկնընտէին գանձը , տեղ շունինք ըսելով և կամ շատ վարձք պահանջելով , այս անգութները պատեհաւ որ առիթ գտնալով ետապատիկ քառապատիկ ու ալ աւելի վարձով բնակարան կը շնորհէին անոնց որոնք աւուր հացի ստակ չունէին : Ոմանք սլաղազիք սիրտերնին մորմորելով կը թալային ու առանց վարձու բնակարան կը շնորհէին քրիստոնէից . միայն ազգակիցներնին անտես առնելով անոնց խղճութիւնը անգթութեամբ կը վարկէին հետերնին . ու թէ որ քիչ մը գթալու ըլլային , իրենց օգտին ու շահուն համար կընէին :

Վիչ մարդիք եղան քաղաքի մէջ որ կսկիծ մը շուննան կամ զուկին կամ ծնողքնին կամ ազգականներուն և կամ բարեկամներուն և կամ ընչիցը կորուստէն որմէ կը ճետեի որ անդամանելի խղճութեամբ լեցված էր վշտակց քաղաքը : Աս թշուառութեան պատմութիւնները անատենները կը պարտէին ամենուն բերանը թէ և չափազանց կերպով . բայց թէ որ կէսն ալ իրաւ ըլլար նէ , բաւական էր ցաւակից ըլլալու յաւիտեան :

րիս մէջ . ու խիստ շատ պիտի օգնեն հասարակութեան բարքը ուղղելու . ինչու որ չեկայ մէկ ազգ մը որ ասոնց պէս ոգիւնց խմելիքներ գործածելու մոլութիւնը ունենայ . ու թէ որ աս անկարգութեանը սուղին առնելու հոգ չի տանէին՝ ստոյգ . է որ յետին թշուառութեան մէջ պիտի իյնար Շ վետի ժողովուրդը : Ասթուն հազար հոգիէն աւելի բարեխառնութեան ընկեր գրված են , ու արդէն հինգ հարուրէն աւելի ալ ոգիւնց խմելիքներ շինողներու գործատուները գոցեցին : Ինչպիսի տարվան մէջ շատ քիչ օրի գնաց աս երկիրը , քան թէ 1840 ին : Երկրորդապետական թաղի մը մէջ՝ ուր տեղ 162 դործատուն կար օրէ հանելու , հիմակ մնաց միայն մէկ հատ : Բարբաղուն իշխանը աս ընկերութեանց գրվուին է , ու կան նաև շատ երևելի անձինք : Շ վետի թագաւորը իր կալուածքներուն մէջ ունեցած գործարանները գոցել տրվաւ , ու բանեցրնողներուն շատ ստակ տրվաւ վարձքին (քիրային) խափանելուն համար :

Այո՛ պէտք է որ երջանիկ համարինք Շ վետի ժողովուրդը , ուր տեղի մեծերը այսքան հոգ կը տանին հասարակութեան մէջէն բնաջինջ ընելու արբեցութեան զգուշի մոլութիւնը . վասն զի ինչ աղէկութիւն կընայ ունենալ այն ազգը երբ որ մեծ մասը և իրենց կառավարիչներն ալ գինովութեան տրուած են զերենք . . . :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ի. Թէք , 29 Մարտ :

Աս երկիրը մեծ նեղութեան մէջ է հիմակ . ինչու որ Ռուսիայի կառավարութեան յայտարարութիւն մը եկաւ , որն որ յատկապէս Վ . Վեհափառութեան իկողայոս կայսեր հրամանաւ գրված է շատ խիստ խօսքերով , ու կը յանդիմանէ հեղինական կառավարութեան անվայել ընթացքը , և մանաւանդ ըրած փոփոխութիւնները 22 օգոստ . 1841 . միտքերնին կը ձգէ իրենց տրուած խորհուրդները , և թէ ինչ պատասխան տրելին ան ատենը : « Էլ մակաւն զիպաւսները , կըսէ , արդարացուցին մեր գուշակութիւնները . հունաստան անանկ գէշ վիճակի մը մէջ է որ չի կրնար իր խոստումները կատարել . ու ասոր ալ պատճառը կառավարութիւնն է : Ռուսաց տէրութիւնը շատ բան պահեց հունաստանի համար , բայց ասկէց ետքը չուզեր որ փուճ տեղը աշխատի ու կը պահանջէ որ իր առնելիքը՝ մարտի 1 ին վեցամսեայ պայմանաժամը (վատէն) եկած ստակին շահովը , ինչչան յունիսի 1 անպատճառ վճարելի . չէ նէ կը պարտաւորի ՚ի գործ գնել ան պայմանները որ վաթսուն միլիոն փոխ առնելու ստակին պայմանագրութեանը մէջ նշանակուած են :

Աս ահարկու յայտարարութեանը վրայ ուրիշ լուր մըն ալ առնելուցաւ գրեթէ նոյն օրը , որն որ Մ . Գրիգորիս կը գրէ , թէ ան ժողովը՝ որ շատոնցվընէ հաստատուած է Ղնտրայի մէջ հունաստանի վերաբերեալ գործոց համար , պիտի սկսի եղիւր բնիկու հեղինացոց ողորմելի տէրութեան հիմակաւն վիճակը , որն որ շատ գէշ կառավարութեան տակ է :

Աս ըսածներս անանկ շիտթութեան ու վախի մէջ ձգեցին թագաւորը ու բոլոր պաշտօնատարները

ըր որ չեն գիտեր թէ ինչ պիտի ընեն :

Գաւառական ժողովուրդները սոսկալի աղքատութիւն կը կրեն ու գրեթէ յուսահատութեան մէջ են : Երկրագործութիւնը առաջ տանելու փոյթ չի կայ , առուտուրը բոլորովն դադարած է , միայն տուրքերը օր ըստ օրէ կէվելնան ու կընեղեն ժողովուրդը :

ՉԱՆՈՅՍ ԵՄԻՐԱՏ

Օ. Ժիւնիս , 9 Մարտ :

Ասրեստանէն աւուած վերջին լուրերնիս երևելի բան մը չեն ծանուցաներ : Մարտիներուն , Տիւրքիներէն կրած վնասներուն փոխարէնը հատուցանել տալու համար հաստատուած պաշտօնատարը , աս գործքին վրայ կաշխատի , ու կը յուսացի որ հաճելի վախճան մը կ'ունենայ : Կառավարութիւնը կը շարունակէ իր պաշտօնը կատարելու իբրևան լեռը , ու կատարեալ խաղաղութիւնը կը սկսի : Միայն Պօտրոստ՝ իտէն շէյխը չուզէր հաստանդիլ ի միւր Հայտարի իշխանութեանը ու տուրքերը վճարելու . բայց ասոր ասանկ ընդդիմութիւնը երևելի բան մը չի սեպելի :

Վ . Վսե . Վետիմ էֆէնտին , փարիզու օսմանեան զեսպանատան առաջին թարգմանը . որ Վ . Վսե . Ռեշիտ փաշայի մեկնելէն ետքը անոր պաշտօնը կը վարէր ինչչան Վ . Վսե . Վաֆի էֆէնտինը գալը , անցած շաբթու գաղղիական ի կերպ շոգենաւով հասաւ հոս , ու Պօլիս գնաց :

Վուվելի նաւարանի վարպետին մէկուն ըրած փրէկաղ շոգենաւի մը գծագրութիւնը շատ հաւնեցաւ ծովագետը : Աս շոգենաւը իր մեծութեամբը ու զօրութեամբը կանցնի բոլոր շոգենաւերը որոնք ինչչան աս օրս երևցան . և պիտի կոչուի Վեհափառայինը . ու 50 թնդանօթ պիտի ունենայ իր երկայնութիւնը 226 անգղիացոց ոտք է , ողնափայտը 196 ոտք 6 ըթաչափ , լայնութիւնը 42 , խորութիւնը 27 , ու 1847 զօնօ բեռ աւանդ : 800 զօնօ ամուրի ունի իր մեքենային համար , որ 800 ձիու ուժ ունի : (Վրջ)

Մէջէսդէրի օրագրութեան մէջ կը կարդացի :

« Մէջէսդէրի հիւսիսային արևմտեան մէջ երկրաշարժութիւն մը եղաւ . մանաւանդ Ուօրքսիքը ու Վանքասիքը բաժնող լեռներուն մէջ , ու Շէք Սամ շիլի բնակիչներն ալ զգացին : Վոր ցնցում մըն ալ աւելի սաստիկ Մէջէսդէրի ու անոր մօտ տասլերկու կամ տասնըքոս տեղանք լուեցաւ : Ուրբաթ առտու շարժը սկսաւ ժամը մէկին : Մէկ ժամ առաջ սաստիկ տաք կընէր , հարաւային արևելեան հովը խիստ քիչ կը փչէր ու ծանրաչափ գործիքը ամենեւին փոփոխութիւն մը չի գուշակեց : Կերևայ թէ Վիվրբուլ , Վիլիմօնդ , Վիլքարտ , սուրբ Հեղինէ ու փրէսդօն ալ զգացին շարժը մանաւանդ գեղերուն մէջ : Կառավարութեան մարդիքը կըսեն թէ սաստիկութիւնը այնքան սաստիկ չէր , բայց տներու դռներուն ու պատուհաններուն զարնելիլը լսեցին շատ փողոցներու մէջ , ու նաև շատ վախցան կարծելով թէ հրաբուլի լեռ մը բորբոքելով կը ճայթի Ռմանք արտորարով լաթիներն հագան , ու ինչչան առտու ժուռ եկան փողոցներուն մէջ . շատ մարդիկ կըսեն թէ հեռուանց թնդանօթ նիւուելու պէս ձայն

լեցինք, ուրիշներն ալ թէ շարժի ցնցումներ զգացինք:

— Ի վերջոյն կըզրեն 5 մարտ: Ղամբարդ մը հասնելով աս առտու Կլասկովի շոգենաւով, կըպատմէ թէ երբոր դէպի Կլավրբուր կերթար նաւը՝ բոլոր խուցերուն մէջ սաստիկ շարժ մը զգացինք, գիտես թէ մեքենան բանի մը զարնըւեցաւ ու տակ նուվրայ պիտի ըլլար. բոլոր ձամբարդները արտուրալով մեծ սրահին մէջ ժողեցան: Կըսուի թէ ուրիշ շոգենաւեր ալ նոյն շարժը զգացին: Կ'ս առտու միայն ասոր վրայ կըզրուցուէր: () զը շատ տաք ու ծանր էր, ամառան օր կընմանէր:

— Պատուայէն Վենետիկ երթալու երկրթէ նոր ձամբարդէն վաթսուներ հինգ օրվան մէջ 45,880 հոգի ձամբարդութիւն ըրին: Երբոր կամուրջը լրմնայ, որն որ ցամաք երկիրը Վենետիկի հետ պիտի միացնէ, ու երկրթէ ձամբարդ ինչն Վիլան հասնի, անշուշտ խիստ շատ երթեկուցութիւն պիտի ըլլայ:

Լ. Գիւր. Կերտեսուհ Երջալուսոյ Երարատեան, Կոստանդնուպօլսոյ 3 ապրիլ 1843:

Չեր յարգի օրագրութեան մէջը՝ թիւ 130, մէկ նամակ մը կարդայի մարտի 9 թուականով, որն որ Կոստանդնուպօլսոյ ներքին վրայ () ըրեալէն ընկողով Վինետր Կիբօլաքի Ե. Բէրին ըսած զեղալաճաւուր կըզրէ Տօթթօր Ղեննարօ բժիշկին դէմ: Թիւ պէտեւ անանկ անհիմն խօսքերով զըւած նամակի մը պատասխան տալը հարկ չէ ամենին, բայց Տօթթօր Ղեննարօին ինչ աստիճանի բժիշկ ըլլալը ազէկ զխանարուս պարտք համարեցայ ինծի որ ես պատասխան տամ անոր տեղը. ուստի կը յուսամ ձեր անկողմնապէս ընաւորութենէ, որ յօժարամիտ կը հրատարակէք ներկայ նամակս Երջալուս Երարատեանին մէջը:

Սեպտեմբեր թէ Տօթթօր Ղեննարօն զերծակ պտորն չնովակիմին տղուն 18 կամ 20 ցորեն քարմէլանօ (աքսիլիւմէն) տալու արժան համարելով, իր ունչեթային մէջը նշանակէր է, ու նոյնչափ քարմէլանօն ալ հիւանդը կընայ եղեր մեռցնել. նախ՝ Կիբօլաքի Ե. Բէրին որովհետեւ զեղալաճաւու է, կըպարտաւորէր բժիշկին գրածին պէս զեղը շինել ու տալ անկէ ետքը թէ որ երկբայութիւն ունէր, պէտք էր հիւանդին հօրը երթալ ու ըսել թէ, աս ունչեթային մէջը Տօթթօր Ղեննարօն գրեր է որ այսչափ քարմէլանօ զնեմ ես ալ զըրի, բայց ինծի շատ կերեւայ չըլլայ որ սխալութիւն մը ըլլայ, բժիշկին անգամ մը հարցուցէք. քանզի որովհետեւ զեղալաճաւու է օխայ մըն ալ գրած ըլլար բժիշկը կըպարտաւորէր տալու. ինչու որ զեղալաճաւու ըսածը ուրիշ բան չէ թէ ոչ բժիշկներուն խոհարարը (աշճին) ուստի բժիշկը ինչ կերակուր հրաման ընէ, անիկա է փելու է:

Երկրորդ՝ որովհետեւ Վինետր Կիբօլաքի Ե. Բէրին բժիշկ չէ ու կարելի է զեղալաճաւուութեան արհեստին ալ շատ ծանօթութիւն չունի. բայց ինչ և իցէ () ըրեալէն մէկ կողմը նստած զեղալաճաւուութիւն ընէ ինքեքն, Տօթթօր Ղեննարօին պէս բանիբուն ու ձարտար բժիշկը բերանը առնելու չէր, մանաւանդ որ հիւանդին հայրը ու մայրը ըստ ամենայն մասին գոհ են իրենց բժիշկէն, որոնց ձեռքը քանի մը վկայականներ կան, իրեն ձարտար ու կատարեալ բժիշկ ըլլալուն ու Ե. Բատեմիայի մէջ բժշկութեան

ամենն ուսմունքները սորված ըլլալուն և՛. բայց Վինետր Կիբօլաքի Ե. Բէրին տնկաբանութիւն (պօթանիբան) ինչ ըլլալը ամենեւին չի գիտնալովը, չէմ զիտեր ինչպէս համարձակէր է ասանկ մէկ վեճարանութեան մը ձեռք զարնել:

Չեր ազնուութեան Կուստ Ժառայ Կուստֆէֆէնտի Օ. Տրապեան:

Եմաղբիա ըսած յունարէն օրագրութեանը () մէջ կըկարդանք, թիւ 232 ապրիլ 2:

« Սօտրս մէկ նոր օրագրութիւն մը (յունարէն) սկսան հրատարակել քաղաքիս մէջ () րիօն անուանով, որու բանաբարները ծանօթ են մեզի. բայց անոնց հետ կան նաև բաղմաթիւ անձինք (որոնց անունը թէպէտ չի զըուցուի, սակայն ամենն ալ կը ձանձնանք) իբրև մոլորակներ արեւին բոլորտիքը. վասն զի պէտք է անանկ իմանալ որ յիշեալ նոր օրագրութեանը զըուցնեն ալ արևու զըուցնանը համեմատ է:

« () րիօն է կեղրոն զըուցնան. որ ծագեցաւ Իզմիր գիսաւոր աստղին հետ. Եստուած տար որ ան կերևոյթ չըլլար շուտով ինչպէս որ եղաւ գիսաւորը:

1) Հունարէն ուրիշ քանի մը օրագրիներ ալ կային քաղաքիս մէջ, բայց ամենքն ալ խափանեցան ու մինակ Եմաղբիան մնաց:

Եստիճանք բարեխառնութեան Օ. Ժիւլիոյ, դիտեալ ի միջօրէի և եզեալ ըստ բաժանման Սօմուրի:

Table with 2 columns: 'Ստուերի' (Stations) and 'Հարևու' (Distances). Rows include Բերբաթ, Շարբաթ, Կիրակե, Կրկուշարաթի, Կրկշարաթի, Զորեքշարաթի, Էինգշարաթի.

ԱՌԵՒՏՐԱՍԻԱ ԽԱՒԻՔԻՔՐ ՏԱՂԿԱՍՏԻՆ

Օ. Ժիւլիոյ, 9 Եպրիլ:

Եստիճանք Եմաղբիան մէջ ծախած ապրանքներուն որքանութիւնը և գիները հետևեալն են:

- 800 պալեա բամպակ, զանազան տեսակ, գիները 175 զըուուէն 200 զըուուէ խանթարը ըստ տեսակին: 1000 տոպրակ խահվէ հարուր օխան 500 էն 550 զըուուէ ըստ տեսակին: 1000 խանթար Էրզրոմայի սպիտակ փոշի շաքար 212 զըուուէ: 200 տոպրակ ճէճրի կիսարիայի, առաջին, երկրորդ և երրորդ տեսակ որ է (սկիլիք օխան 9 1/2 18 զըուուէ ըստ տեսակին: 120 խանթար մեղրամոմ 1050 զըուուէն 1120 ըստ տեսակին: 500 խանթար սև չամիչ երբի անուանեալ գինը 36 էն 36 1/2 զըուուէ: 2000 խանթար բալամուտ 132 1/2 զըուուէ:

Երրորդայի քանի մը կշիւներուն ու չափերուն ինչպէս ըլլալը Իզմիրու խանթարին ու հետագէին հետ:

Table with 2 columns: Item name and Price. Items include Գաղղիայի ավունան տեղը, Սէկ մեղրը, ԼՆգղիայի եարտան, 125 լիպրէն Էրզրոմայի տեղը, 56 քիլօկրամը փարիզին, 166 լիպրա Էրզրոմայի, 180 ղ Ղեննարայի, 134 ղ Վարսիլիայի, 100 Փունզ Վիլենայի, 55 1/2 ղ Էրզրոմայի, 3 1/2 փունզ Վալսիայի.

ՓՈՒՆԵՆԵԿՈՒԹԻՒՆԵՐ

Օ. Ժիւլիոյ, 2 Եպրիլ:

Table with 2 columns: Item name and Price. Items include Էստուա, Փարիզ, Վարսիլիա, Վեննա, Թրեստ, Էրզրոմայի, Կոտեսա, Էրզրոմայի.

Եպրիլ 7.

Table with 2 columns: Item name and Price. Items include Գաղղիական շոգենաւի մեկնելու օրը, Էստրա, Վարսիլիա, Թրեստ.

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԼՆ. ԵՍ ՕՐԱԳԻՐԸ

Շաբաթը անգամ մը կը տըպի: Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 զըուուէ է կանխիկ (փէշին). ու որ ուզէ կընայ ստորագրվել: Իզմիր՝ օրագրութեան տպարանը: Պօլիս՝ Սպիտե խանը Երզրոմայի Վարսիլիա արշային գրատունը: Պուրսա՝ Վապաքճեան Վատթէոս ու Կրիգոր արշայից մաղաղան: Երզրոմայի՝ Երզրոմայի Կարապետ արշային մաղաղան: Գազիթ՝ Էրզրոմայի մահտեի Վէքսան արշային գրատունը: Հոպպէ՝ Վրայինեան արշայ Հակոբին գրատունը: Թրեստ՝ Երբիկան Կրիգոր արշային գրատունը: Էրզրոմայ՝ Վաղաղանց Հարութիւն արշային մաղաղան: Էրզրոմայ՝ Կարապետ արշային տունը: Երզրոմայ՝ Վաղաղանց մաղաղան: Պաղատա՝ Էրզրոմայի առաջին թարգման արշայ Կաշիկին տունը: Գարեթ՝ Երբիկանեան Վարդանեանց արշայ Կալուսին վաճառատունը: Թիւրքան՝ Երբիկանց Կոնստանտին Կանկարանը: Սպահան՝ Երբիկանց արշայ Երբիկանի վաճառատունը: Պոնդա՝ յարգի պարոնաց Էրզրոմայի որդուց և ընկերաց վաճառատունը: Էրզրոմայի ու Պաղաղան՝ յարգի պարոնաց Սէթ եղբարց գրատունը: